

Lietuvos meno kūrėjų asociacija

Požiūriai. „Metų“ anketa

2012-05-17

ŽURNALAS: METAI

TEMA: Požiūriai

AUTORIUS: Viktoras Rudžianskas, Gintaras Bleizgys, Gintaras Grajauskas

DATA: 2012-05

Požiūriai. „Metų“ anketa

Viktoras Rudžianskas, Gintaras Bleizgys, Gintaras Grajauskas

1. XXI amžiaus pradžia nėra labai paguodžianti – ekonominės krizės, terorizmas, antiglobalistinis ekstremizmas, gamtinės katastrofos, blogėjanti ekologinė situacija. Kokias išeitis matote žmonėms, tautoms, valstybėms?
2. Kaip vertinate politinius ir ekonominius Lietuvos rezervus sudėtingų naujojo amžiaus iššūkių akivaizdoje? Ir amžinas klausimas – „ką daryti“, kad sumažintume neišvengiamus nuostolius?
3. Kas Jums asmeniškai padeda išgyventi šį nelengvą laikotarpį? Iš kur semiatės stiprybės? Kokie elgesio archetipai būtų tinkamiausi šiandien?

Viktoras Rudžianskas

1. Tiek baubų viename Jūsų klausime! Norisi jaustis kaltam, kad jaunystėje neįnikau į kokį *džefą* ir ištiktas ekstazės neatvėriau sau laimingo pasaulio, kur visada manimi būtų pasirūpinta: Sodelyje nesibaigtų, tarkime, rakauskiškas žydėjimo stebuklas, almėtų radauskiški fontanai arba neaprėpiamoje Katilinėje niekada nesustotų ugnies, katilų ir dervos pramonė. Kita vertus, kas gali užtikrinti, kad ten netektų prisiimti kaltės už tai, jog mano tėvai, kai vyko globalizacija pagal jefreitorių Adolfą ir šventiku netapusį Josifą, neužlipo ant minos, išvengė kulų krušos, nebuvo subombarduoti tėvų namai? Galų gale, kad nei jie, nei vėliau aš pats neišmirėm dėl vitaminų ir paprasčiausios, o iš tikrųjų – Duonos Kasdienės – stokos.

Tik va, kas tai yra, ta Duona Kasdienė, kad imu ir užrašau didžiosiomis raidėmis? Tarsi ją lyginčiau su šiandien kasdiene tapusia karalyste *E*, kuri be jokių skrupulų savo agentus infiltravo į aliejų ir vyną, nepadariusi išimties duonai? Tebeturinčiai Kasdienės išorinę formą.

Apie vyną galima prišnekėti keletą kalbų upių, deja, neišvengiamai reziumuotume, kad tiesa nuo jo atsiskyrė prieš keletą ūkmečių, o gal toje pačioje epochoje, kai buvo sumąstyta: *in vino veritas*.

Seneliai ir proseneliai irgi buvo geri. Išlindo pro visų įmanomų adatų skylutes, todėl neatsidūrė priešakinėse Pirmojo pasaulinio karo fronto linijose!

Dievaž, esu kažkokio nesusipratusio genealoginio medžio, nesugebėjusio užsiliepsnoti XIX a. pradžioje, kai Europoje vyko globalizacija pagal Napoleoną, atžala, kuriai lemta XXI a. jaustis atsakingai už antiglobalistinį ekstremizmą.

Ir ta būseną be paliovos persekioja, prie manęs ji istoriškai prilipo. Kalti konservuoti žirneliai, mat pamenu, buvo laikai, kai parduotuvėse tekdavo matyti maždaug vieno litro talpos skardines, ant kurių būdavo nupiešti žali žirneliai ir didelėmis raidėmis užrašyta GLOBUS. Stovi eilėje prie jų, medituoji, bet likus pusšimčiui metrų iki pergalingos akimirkos žirneliai baigdavosi. Jie visada ištirpdavo greičiau negu eilė. Tai buvo epochos aksioma!

Įsivaizduokite, toje šalyje, kurioje stovėdavau eilėse, niekada neegzistavo ekonominė krizė! Jokia forma - nei per radiją, nei per televiziją, nei laikraščiuose. Ta proga nepakenktų įterpti keletą sakinių apie išlietą aliejų, bet... tai nekeistų esmės. O ji labai aiški: kai išgirstu žodį *globalizacija*, kažkaip savaime prieš akis ant lentynos išsirikiuoja konservuotų žirnelių skardinių eilė su užrašu GLOBUS. To vaizdo niekaip neištrina faktas, kad dabar tų konservuotų žirnelių kiekvienoje parduotuvėje nors vagonais vežk! Tiesa, užrašai ant skardinių kitokie, bet tai man netrukdo pasisakyti už globalizaciją ir už ekonominę krizę. Tik tada, kai abu minėtieji procesai įgavo didelį pagreitį, konservuotiems žirneliams tapau abejingas. Kodėl? Mano senelė pasakytų paprastai: *pilna šikna. Karo reikia!*

Ir vėl tu, senele, su savo karu... Nebus! Rask tu dabar tokius kantrius žmones, kurie pasislėpę žemėlapius piešinėtų ir perpiešinėtų. Ne tas lygis. Dabar švyst vamzdyną Baltijos dugnu, ir nauda pasidalyta. Pasaulis rafinuotas. Nors kai kurie sako - ciniškas. Čia, senele, požiūrio, atskaitos taško reikalas. Nesupranti? Aš atsimenu, kaip lyg švenčiausią dalyką tu ištardavai žodį miškiniai. Kiti juos vadino tiesiog banditais. Dabar tie kiti tuos pačius miškinius, kuriuos tada vadino banditais, pavadintų teroristais. Dabar supranti? Tai taip pat, kaip rafinuotumas ir cinizmas.

Visokių žodžių priviso. Kad ir *genocidas*. Vis atsargiai pasidairydami į šalis, tikrindami, ar ko nors neižeidžiame, bandome paaiškinti pasauliui, kad tas genocidas, žmoniškai kalbant, fizinis tautos naikinimas, neapėjo ir mūsų, bet nelabai kas girdi. Kiti kalba aštriau, tai juos geriau girdi. Tuščia jo, nėra ko nukabinti nosies. Jei savo tautą palygintume su Šiaurės Amerikos indėnais arba Australijos aborigenais, šiuo požiūriu, galima sakyti, esame kankiniai, turintys balso teisę. Anie kažkaip savaime sunyko, ir - viskas.

Mes gyvename gerai, senele. Į protą einame. Iš Rytų išminties semiamės. Visa, kas rytietiška, yra jėga! Ten išmintis gilesnė, arčiau įsivaizduojamo etalono. Nors, jei atvirai, kartais suabejoju. Japonijoje įvyko baisi tragedija, sprogo viena didžiausių pasaulyje atominių elektrinių, liudijusi japoniškosios mokslo minties ir ekonomikos

galią. Kraupi lemties ranka, kuri per trumpą laiką vieną šalį dukart užpila radiacijos liūtimi. Dar kraupiau, kai net išmintis nesustabdo proto nuo užprogramuotos klaidos. Tragedija akivaizdi, o klausimas retorinis: kaip išminčiai galėjo statyti atominę elektrinę nestabilioje seisminėje zonoje? Ar tik nebus mus, žmones, ignoruojančius išmintį ir geografinę padėtį bei istorinę patirtį, apsėdęs pabaisiškas vartojimo plėšrūnas, svaidantis nedviprasmiškas užuominas, kad praris mus pačius? O gal būtent išminčiai turėjo pakilti į tokią mokslo ir ekonominės galios demonstravimo tuštybę ar puikybę, kad visi pamatytų, jog nėra žmogiškosios išminties, kuri pranoktų Kūrėjo mintį?

Tarp kitko, visai neseniai per kažkurį artimojo užsienio televizijos kanalą kalbėjęs akademikas pareiškė, kad pirmųkščiai žmonės kvėpavo grynu deguonimi. Vėliau oro sudėtis ėmė kisti. Kuo toliau, tuo daugiau jame radosi azoto. Kuo daugiau ore radosi azoto, tuo labiau ilgėjo žmogaus vidutinis amžius. Galų gale akademikas iškėlė hipotezę – tada, kai oras bus ne kas kita, o azotas, žmonija gali susidurti su nemirtingumo problema...

Vis dėlto, jei apie tai rimtu veidu kalba akademikas, vadinasi, kažkam to reikia. Gal tu, senele, žinai? Gal akademikas turi kažkokius slaptus dokumentus, kuriuose užfiksuota, kad pragare stinga vietos katilams ir atėjo laikas Žemėje įkurti filialą?

Mes gi čia šiukšles mokomės rūšiuoti, kad tolyn nukeltume ekologinę katastrofą.

Tai va. Klausimų galybė, o atsakymų nežinau. Nelabai ir suprantu, kas aplink vyksta. Negėda man prisipažinti, juk ir tu, senele, kai gyvenai, nesupratai, kas tuo metu dėjosi pasaulyje... Šiuo požiūriu viskas stabilu: aš, kaip ir tu kadaise, gyvenu sau, o pasaulis sau. Taigi...

Taigi pažvelgus į XIX ar XXI amžių pradžias, visa tai, kas (ne)gresia arba (ne)vyksta dabar, tėra kažkoks keistas amžių pradžioms būdingas žmonijos noras akimirksniu nubraukti visa, kas buvo, ir atrasti naują civilizaciją. Amžių sandūrose žmonijai ima vaidintis, kad iki tol pasaulis vystėsi nevykusiai, galima sakyti, jo kaip ir nebuvo. Išskyrus apmusijusią stagnaciją. Tad naujų žaidimų paieškos natūraliai neišvengiamos.

Gerai skamba: Globalizacija. Kas „už“? Dauguma... Valio, ponai! Kas „prieš“? Et, jūs, antiglobalistai!

Kaip visa tai girdėta... Tik terminologija kita. Ir dekoracijos. Tik vietoj smurto ir prievartos – sotumas, patogumas, šypsenos. Viskas – taikiai ir savanoriškai, be kraujo praliejimo. Grakščiai manipuluojant didžiųjų pinigais ir demokratija, mažųjų turi likti dar mažiau. Kam rūpi, kad istorija rodo, jog ne visi mažieji amžiams pasirašo ant tokių ketinimų protokolų ir anksčiau ar vėliau ima reikalauti nepriklausomybės. Seniau tokiais atvejais didieji šveisdavo kardus, užvesdavo tankų variklius ir imdavo mažiukams geresnę gyvenimą brukti.

XXI a. įvyko esminės permainos! Regisi, ateityje, kai mažiukai pradės spurdėti, didieji užkais katilėlius ir ims rungtyniauti, kuris skanesnį viralą mažiesiems išvirs.

Jie tiesiog serga priklausomybe nuo mūsų.

2. Jaučiuosi priblokštas. Ne tokie kaip aš nežinojo, ką daryti. Vienas net savo veikalą taip pavadino, bet neatsimenu, ar tai jam padėjo. Neturiu statistinių duomenų, ar apskritai kam nors padėjo.

Politiniai ir ekonominiai Lietuvos rezervai – paprastesnis reikalas. Jį praktiškai išmano visi, išskyrus Vyriausybę.

Problema ta, kad kartais tuos rezervus sunku išžiūrėti. Jei kalbėtume apie BVP, kuris per krizę augo kaip ant mielių, jokių rezervų, sakyčiau, nėra. Per visažinį televizorių, berods Arno Klivečkos laidoje, pernai vienas politikas teigė, kad BVP augimas per porą pastarųjų metų peršoko 16 procentų. Oponentas tokio tvirtinimo paneigti nesugebėjo, tad laidos vedėjas primygtinai klausinėjo: *kas man iš to, kas mums iš to?* Niekas realiai negalėjo paaiškinti. Tik apgrai bom per sutemas. O atsakymas paprastas: rezervų auginti BVP nėra. Nesąmonė! Taip gali atsitikti kur nors kitur, tik ne Lietuvoje! Mes nepataisomi optimistai ir... jei dar stipriau susiveržtume diržus, BVP augimas pasiektų 20 procentų. Sakysite, o kas iš to? O tas, kad tada jau būtų didelis *kas iš to*.

Tiesą sakant, nuosekliai to BVP skrydžio neseku. Labai gali būti, kad šiuo metu jis smunka kaip iki paskutinės diržo skylutės užveržtos kelnės, nes nesibaigiantis liesėjimo procesas nuosekliai tęsiasi. Situaciją apsunkina ir tai, kad neįmanoma išsiaiškinti, ar BVP yra ekonominis ar politinis rezervas.

Mūsų minėtuosius rezervus gal kiek išgelbėtų koks nors malonus stebuklas. Tarkime, paaiškėtų, kad Lietuva nuo rytų iki vakarų, nuo šiaurės iki pietų plyti ant baisaus dydžio naftos klanu. Siurbtume tą Dievo dovaną ir kaimynams pardavinėtume keliskart pigiau negu saviems vartotojams. Patirties turime, sukauptėme, kai veikė Ignalinos AE. Manau, tokiu būdu pasauliui demonstravome moralinę tvirtybę ir tikrąsias krikščioniškas vertybes: naudos buvo – alkanus penėjome.

Net amerikonus! Tie pasisukiojo *Mažeikių naftoje*, kol už pinigų siurbimą nereikėjo mūsų valstybei mokesčių mokėti, ir dingo. Programą įvykdėme, Ivano prie vamzdžio neprileidome. Iki tol lyg ir nenumanėme, kad esame ne šiaip valstybė, o su vamzdžiu.

Kita vertus, naftos klanas po mūsų teritorija – per didelis pavojus. Kaipmat kam nors parūptų be mūsų valios lietuvišką demokratiją patobulinti ar į geresnę sąjungą įvilioti. Istorija rodo, kad kuo geresnė sąjunga, tuo mažiau savarankiškumo. Įsivaizduoju: sėdžiu prie pietų stalo, o kažkas, toks geras, man, sveikam žmogui, šaukštą su viralu prie burnos neša. Aš priešinuosi, noriu į savo rankas perimti tą nelemtą maitinimosi įrankį, o neduoda, girdi, saugo, kad ant marškinių sriubos neužsipilčiau. Nuo svetimo gerumo atrofutušį mano raumenys ir mirčiau ne sava mirtimi.

Nežinau, ką reiškia *ne sava mirtimi*. Bet išmokau iš kaimynės. Ji atneša parduoti grietinės, nes jos pusseserės vyro pusbrolio žmonos brolio vardas – Mindaugas. Tą tiksliai žinau, nes pirmąsyk mūsų kieme parduoti savo produkcijos buvo pats atvykęs. Jis pareiškė, kad yra paskutinis Lietuvos karaliaus Mindaugo palikuonis ir, jei turėtų laiko, pasirūpintų gauti bajoro dokumentus. Dėl to palikuonio statuso jis nepaliko nė mažiausios abejonės: *esu pats nupiešęs giminės genealoginį medį ant baltais aliejiniiais dažais uždažyto fototapeto, kuriuo išklijuota vakarinė rytinio kambario siena. Mieli*

Lietuvos žmonės, pirkite mano ekologišką produkciją. Tai pigiau negu parduotuvėje, nes nereikia mokėti PVM, be to, ji neaplipusi tarpininkais, kurie už nieką pasišildo rankas. Jums gerai, nes pigiau, man gerai, nes sutaupau už kurą ir turgavietėje už vietą mokėti nereikia. Tiesa, savo produktais prekiauju ir Vilniuje, bet, jei viską parduočiau ten, tai šalia jūsų jausčiausi visišku ekshibicionistu. Be to, man gaila vietinių bekarvių žmonių. Nors, tiesą kalbant, tai kvepia fetišizmu, jei žiūrėtume iš Vilniaus pozicijų. Ateityje mano produkcija prekiaus štai ši moteris – nors ji, kaip sakoma, atliks tarpininkės vaidmenį, nuo to nei grietinė, nei sviestas, nei varškė nebrangs.

Ir tada neištvėrė ta moteris: aš ne dėl savęs, aš kad Lietuvai būtų geriau! Aš savanorė, savanorė... kaip ten tas žodis, užmiršau... Mindaugai, ar liepei sakyti – dilerė?

Mes abu, kad Lietuvai būtų geriau! – patikino Mindaugas. – Su ta moterimi atsiskaitysiu natūra iš perteklinės produkcijos!

Mano stalčius totaliai atvėpo, o akys išsprogo į debesis nelyg varlės, gandra pamačiusios. O Mindaugas, pastebėjęs, kad rankose laikau piniginę, įgavo antrąjį kvėpavimą. Žvelgdamas į mane išdėstė, kad mūsų šalyje *asocialai* yra dviejų rūšių – ne menininkai ir menininkai. Nelabai teisinga, pasak Mindaugo, kad pastarieji už pirmuosius gyvena prasčiau. Tačiau, jei jo prekybinį metodą bendromis jėgomis pavyktų perkelti į valstybinį lygmenį, įgyvendintume kone utopinę svajonę – sukurtume stiprią vidurinę klasę, o tada atsivertų galimybė menininkų šelpimą prilyginti ne menininkų šelpimui. Išgirdęs, kad pritariančių nėra ir dėl garsiai išstarto žodžio šelpimas ima formuotis opozicija, Mindaugas nesutriko: *kažkada toks Vincentas van Gogas laukuose rinko valstiečių išmestas kelnes ir piešė ant jų visokius piešinius, augalus visokius, saulėgražas, žmonių nelabai mokėjo, na, ką matė, tą paišė! Visi tada manė, kad joks jis menininkas. Kas galėjo pagalvoti, kad sutrintos valstiečių kelnės šiandien kainuos milijonus dolerių?! Asocialų menininkų, net jei jie atrodo kaip ne menininkai, o tik apsimetėliai, šelpimą pakelti iki tikrų ne menininkų asocialų lygio – gera investicija į ateitį!*

Iki šiol nežinau, ar Mindaugą vertinti už politinį ar už ekonominį lankstumą, bet faktas tas, kad papildomų rezervų jis rado. Girdėjau, ėmė auginti triušius ir runkelius. Tataigi! Lietuvos ekonominiai ir politiniai rezervai yra kiekvieno šalies piliečio individualus reikalas.

3. Aš asmeniškai turiu du dalykus, kurie padeda išgyventi: imunitetą ir kelmą. Pirmasis susiformavo okupacijos sąlygomis, bet labai praverčia dabar – laisvų piliečių visuomenėje. Pagrindinis principas atsirado dar nespaltotų televizorių eroje. Principą žinojo visi, nors niekada niekas jokioje žiniasklaidos priemonėje apie jį nekalbėjo. Principas tiesiog keliavo iš lūpų į lūpas. Ne gimtąja kalba, bet toks aiškus, tarsi būtų gimtąja: *Хватит жить, как попало, будем жить, как придется.* Tai maždaug reikštų: užteks bet kaip gyventi, gyvensime taip, kaip gyvenimas privers.

Kelmas irgi iš anų laikų, tačiau jis – kitas reikalas. Įgimtas, į kraują ir kaulų smegenis įsigėres. Senelio palikimas. Būdavo, skaldo malkas, sugalvoja parūkyti, atsipūsti, atsisėda ant kelmo, žvelgia į nacionalizuotą savo buvusią žemiukę (kalbėdamas apie savo žemę, vartojo tik šitą formą) ir lyg niekam, lyg man sako: *tas kelmas... Štai ir visa*

mano Lietuva... Gražus buvo uosis, gaila, žaibas trenkė.

Ir aš vogčiomis pasėdėdavau. Nesupratau, kodėl kelmas – visa Lietuva. Dabar suprantu, ką senelis sakė, bet nevažiuoju žiūrėti, ar jis yra, tas kelmas. Jei nerasčiau, būčiau netekęs kažko svarbaus, Lietuvos liktų mažiau.

Gintaras Grajauskas

1. Jei žiūrėtume istoriškai, nė vienas prabėgęs amžius nebuvo labai nuteikiantis optimizmui – netrūko krizių, katastrofų, revoliucionierių su bombomis. Nieko labai naujo ir stulbinančio XXI a. kol kas neparodė – o jei lygintume su praėjusiu XX a., atnešusiu žmonijai du pasaulinius karus, tai mūsų šis tebėra naivus ir nekaltas it gimnazistė.

Jei reiktų vienu žodžiu įvardyti, kuo dabartinis amžius skiriasi nuo buvusiųjų, atsakyti galima būtų trumpai: internetas. Su visomis pasekmėmis. Pasaulis galų gale bendrauja – bendrauja taip, kaip niekuomet anksčiau. Tai ne koks fasadinis „viršūnių susitikimas“ ar falsifikuota sovietmečio „tautų draugystė“, o tikras žmonių komunikavimas. Atsiranda didžiulė galimybė tarpusavio supratimui, empatijai ir solidarumui. Ar ta galimybė bus įgyvendinta, parodys laikas. Gal ir užsilikę seno raugo politikai galų gale supras, kad pasaulis nėra lokalių geografinių interesų kovos laukas. Laikas pažvelgti plačiau ir suprasti, kad visi gyvename po tuo pačiu dangumi. Po vienu stogu – jei jis grius, užgrius nesirinkdamas, – visus iki vieno.

Taigi ir išeitis, mano supratimu, viena: atsakomybė. Žmonių, tautų, valstybių. Atsakomybė sau pačiam ir pasauliui.

Jei jos pritrūksim, nugalės kvailybė ir tuščiagarbiškumas?

Tada jau nebebus ko pasiūlyti. Internetas ir visi internautai persikels į rojus serverį. Dėl šventos ramybės paslėpkite kur saugioje vietoje nors vieną įprastinę, „popierinę“ knygą. Geriausia, jei tai būtų koks skautų vadovėlis – „Kaip išgyventi laukinėje gamtoje po branduolinio karo“.

2. Didžiausias ir vienintelis mūsų rezervas – žmonės. Per ilgus okupacijų ir tremčių metus pasidarę tokie gajūs, taip sugebantys išgyventi, kad net legendinis išgyvenimo ekspertas Bearas Gryllsas pavydėtų. Tereikia nedaug – sugrąžinkime jiems savigarbą, ir pamatysime, kas nutiks. Kaip ją sugrąžinti? Receptas klasikinis: kultūrinti ir civilizuoti. Ilgas ir nelengvas darbas. Ir – deja – kol kas beveik visiškai apleistas.

3. Na, tikriausiai aš taip pat turiu to aukščiau minėto gajumo – genuose. Taip pat – užsispyrimo ir siuto po *skūra*. Kita vertus, o kuo šitas laikotarpis toks jau ypatingas, kuo jis sunkesnis už kitus? Lietuvoje kultūrininkams krizė – permanentinė, niekada jie taukuose nesivartė ir nesivartys. Kaip ir kiti mirtingieji, jie džiaugiasi, kad turi darbą, ką pavalgyt ir stogą virš galvos. Jei visa tai yra, anokia čia krizė.

Elgesio archetipų – nepasirinksi. Jie tave pasirenka. Juos diktuoja intuicija. Sąžinės balsas, jei norite. O tai, ką galima racionaliai pasirinkti kaip optimaliausią – jau visai ne archetipas, tiesiog įvaizdis.

Negalvoti apie save pernelyg gerai ir pernelyg dažnai.

Rūpintis mityba – plačiąja prasme. Neryti šlamšto. Nesusivilioti blizgėmis.

Įsižiūrėti į kitus – ir pabandyti juos suprasti. Jei bežiūrėdami staiga ką nors pajusite – suspaus širdį ar užeis nenumaldomas noras šypsotis – vadinasi, viskas tebėra gerai. Jokios krizės.

Gintaras Bleizgys

1-2. Taip, pradžia nėra paguodžianti ir bent jau kurį laiką bus tik dar blogiau. Pasaulio ekonomika išgyvena esminius pokyčius. XX a. pabaigoje pasaulis vis labiau tolo nuo gamyba ir prekėmis grindžiamos ekonomikos. Išstobulinti finansiniai mechanizmai sudarė sąlygas šimtams milijonų pasaulio gyventojų per akcijų biržas, ateities sandorius, pasirinkimų rinkas ir t. t. tapti kažki kokios, sakyčiau, realiai neegzistuojančios arba pseudoekonomikos dalyviais: žmonės pirko akcijas, kurių vertė augo, tada skolinosi bankuose pinigų ir investavo į akcijas, kurių vertės augimas buvo didesnis negu bankų paskolų palūkanos, ir šitaip mėgino užsidirbti. Įsisuko didžiulis investavimo į nieką – į teorinius skaičius ir liguistus lūkesčius – ratas. Pūtėsi burbulas ir galiausiai sprogo. Aš vis klausiu savęs: kas čia sprogo? Manau, sprogo kažki kokios tų šimtų milijonų „investitorių“ (norėčiau juos vadinti finansų rinkų poetais) svajonės ir iliuzijos ar net psichiniai kompleksai. Taip, jie nukentėjo, nes liko skolingi bankams ir kitoms finansinėms institucijoms, kurios neprarado nieko, atvirksčiai – dar labiau praturtėjo. Jos pardavė didžiulius savo paslaugų (paskolų) paketus keliolikai metų į priekį ir garantavo sau dideles palūkanas. Pasaulis dabar gyvena iš praskolinto laiko – iš keliolikos ar net keliasdešimties metų. Kaip gražu yra visa tai. Kaip dramatiška ir poetiška. Tarsi viskas vyktų pasakose, kur koks nors kvailas valstietis arba ne valstietis, o toks pat kvailas neapdairus karalius per klaidą pasižada keliolika savo gyvenimo metų tarnauti kipšiukui arba pažada jam savo mylimiausiąją dukrą. Nieko nauja po saule. Esame murkdomi mėšle, tik murkdytojas vis maino kaukes, vis kitokių (arba vis daugiau) visuomenės sluoksnių atstovus jis pagriebia į tą mėšlą. Esame praskolinti. Kiaulių augintojas, statydamas fermas, ėmė paskolą iš banko, kiaulių skerdykla, išgydama skerdimo įrangą, ėmė paskolą iš banko, transportuotojas, pristatantis kiaulieną į prekybos centrą, už savo krovinius automobilius moka išperkamosios nuomos bendrovei, o prekybos centro savininkas irgi ėmė paskolą iš banko, statydamas prekybos centrą – visi jie moka palūkanas, tiksliau – tas, kuris prekybos centre perka kiaulieną, sumoka palūkanas už juos visus. Senas posakis: kas turi pinigų, tas ir muziką užsako. O daugiausia pinigų turi tie, kurie sugeba nuo kiekvieno kiek nors paimti. Mes dirbame bankų savininkams, ištisi miestai dirba, valstybės, regionai. Nesiplėsiu. Kalbėsiu tik apie Lietuvą. Mes dirbame Švedijos turtingiesiems, dar šiek tiek – Danijos, Vokietijos turtingiesiems. Įdomiai viskas išeina, istorija kartojasi: prieš keletą šimtmečių kariavome su Švedija, dabar, matyt, irgi, bet gal jau ir pralaimėjome. Per vadinamąją „ekonominę krizę“ bankai (tiksliau – Švedijos turtingieji) paprasčiausiai perėmė labai didelės dalies ir labai perspektyvių Lietuvos gamyklų, stambiausių paslaugų įmonių, verslo patalpų nuomos centrų, kitų nekilnojamojo turto objektų savininkų akcijas; iš pradžių sugundė pigiomis paskolomis, leido verslus įsukti, pastatyti gamyklas, išplėsti rinkas, o paskui, kai ėmė kelti grėsmę jų įmonėms, kurių savininkai yra ir bankų savininkai, mus paprasčiausiai „nukirto“, t. y. tiesiog pareikalavo pirma laiko (kai to nedraudė paskolos sutartys)

gražinti paskolas, o jeigu nesugebam – atiduoti akcijų paketus. Kuo mes tapome? Švedijos ar Danijos provincija? Kolonija? Jeigu šios anketos klausimą: „Kokias išeitis matote žmonėms, tautoms, valstybėms?“ sukonkretinčiau iki vienos valstybės – Lietuvos (beje, dabar, kai rašau šitą sakinį, yra kovo 11-oji), atsakymas būtų: nežinau. Nežinau, ką daryti, kas turi įvykti, kad mes nustotume būti kieno nors provincija, kieno nors (rusų, vokiečių, švedų, lenkų) baudžiauninkais, kad galėtume patys nulemti savo ateitį, kad rinkimus laimėjusios partijos lyderiui, užėmusiam premjero postą, nereikėtų važiuoti į Švediją tartis dėl pigių paskolų (arba kitais žodžiais – išreikšti nuolankumo tikriesiems mūsų valdovams), kad mes patys, o ne koks nors Gazpromas „spręstų“, kurie politikai yra tinkamesni mus valdyti. Kadais, kai mokiausi Vilniaus universitete literatūros teoriją, per semiotikos paskaitas profesorius Kęstutis Nastopka labai gražiai aiškino, kad būties tęstinumą įmanoma nutraukti tik utopinėje erdvėje (stebuklinėse pasakose Jonelis įveikia slibiną kur nors marių gelmėse, oloje, dausose, už devynių jūrų ir marių). Todėl dabar aš irgi, gal kiek ir pajuokaudamas, pasakysiu, kad per šimtmečius susidariusią padėtį veikiausiai pakeisti galima tik vienu utopiniu būdu, aprašytu Kornelijaus Platelio eilėraštyje „Jotvingio malda šuoliuojant į priešą“. Manau, gera būtų pasiimti ietį, sėsti ant išprotėjusio žirgo ir, įtempus visus raumenis, tarsi įkaitintam iešmui smigti į priešą kariauną. Arba, kitaip sakant – gera yra niekada nepasiduoti. O tada įvyksta visokių stebuklų.

3. Nemanau, kad kada nors buvo lengviau. Visi laikotarpiai yra savaip sunkūs ir kartu lengvi. Lietuvoje ir Europoje gyventi tikrai yra geriau dabar negu XX a. viduryje – karų ir pokario periodu. Tiesą sakant, neturiu kuo ir skųstis. Nebent tuo, kad dvylika metų sergu depresija ir psichiatro leidimo išgyti šaunamąjį ginklą negausiu. Bet esu apsirengęs, pavalgęs, turiu būstą, darbą, galiu laisvai kurti. Jeigu ir yra kokių problemų, tai jos kyla iš manęs paties, o ne iš aplinkos. Esu paprastas žmogus. Truputį asocialus. Bet ko norėti, juk traumas prasidėjo dar senelių ir prosenelių laikais – vienus trėmė į Sibirą, kiti bėgo į mišką, tretieji mėgino pritapti prie okupacinės sistemos: šizofrenija užkoduota genuose, istorijoje, „asmenybės preambulėje“. Nesibaigiančios kautynės, kuriose buvau kontūzytas dar prieš gimimą. Paskui gimiau, gyvenu ir mėginu vaduotis iš šito kontūzavimo. Neslėpsiu: išgyventi šį laikotarpį ir išgyventi savo gyvenimą man padeda Dievas. Kad neišprotėčiau ir neišsidraskyčiau, neišbyrėčiau gabalais, mokausi nuolankumo. Kiekvienas rytas prasideda kreipimusi į Dievą, kiekvienas vakaras baigiasi padėka Jam už nugyventą dieną. Trečdalį sekmadienio praleidžiu bažnyčioje, kas penkios savaitės šeštadieniais ją plaunu, kas septynios – budžiu prie durų, vykdau kitus man paskirtus patarnavimus. Gal kam nors šiais laikais toks gyvenimas ir gali pasirodyti nuobodus, bet prieš šimtą penkiasdešimt metų tai buvo įprasta statistinio europiečio elgsena. Taigi esu statistinis europietis. Ir, jeigu jau kalbame apie tautų ir valstybių ateitį bei santykius, manau, kad Lietuvos sugrįžimas į Europą, apie kurį vis kalba mūsų politikai, ekonomistai, kultūrininkai, galėtų prasidėti nuo sugrįžimo į krikščionybę. Tai yra pamatas, arba kertinis akmuo, ant kurio reikia statyti visa kita. Kai kalbame apie Europos kultūrą, pavyzdžiui, apie J. W. Goethe's, J. S. Bacho, A. Mickevičiaus ir t. t. gyvenimus bei kūrybą be krikščioniškojo matmens, mūsų kalbos yra panašios į baltarusių kalbas apie demokratiją. Kai sakau „neturime krikščioniškojo matmens“, turiu galvoje: jeigu neišgyvename to. Manau, neįmanoma kalbėti apie kurios nors rūšies moralę ar estetiką patiems jos neturint. Literatūros kritikas, nepatyręs krikščioniškosios askezės, bet rašantis apie A. Mickevičiaus ar J. W. Goethe's kūrybą, yra veikiau literatūros „čekistas“, o ne šių autorių kūrybos

tyrinėtojas. Manau, ta pati nuostata galioja ne tik kultūroje, bet ir ekonomikoje: tam tikro moralinio ir estetinio matmens neturintis Lietuvos verslininkas Vokietijos, Anglijos, Austrijos ar JAV verslininkų sluoksniuose bus panašesnis į banditėlį, kuris užpuldinėja ir plėšia per mišką važiuojančius automobilius, bet ne į lygiavertį verslo pasaulio dalyvį... Gal kiek ir per stipriai pasakiau. Gyvenimas man šito neatleis. Jis išmuš dantis ir paliks be plaukų. Sudoros ir paguldys į medinę dėžę. Bet nieko kito ir nesitikiu šiame pasaulyje. Visi mano elgesio archetipai ir pamišimai nukreipti į anapus. Manau, tai yra optimaliausia.